

Marcin Kamiński

Uniwersytet Kaliski

ORCID: 0000-0001-9181-2044

m.kaminski@uniwersytetkaliski.edu.pl

Koncepcje nieistnienia i nieważności aktów administracyjnych na tle ich filozoficznoprawnych założeń

Uwagi wstępne

Związki ogólnej nauki prawa (teorii prawa) oraz szczegółowych nauk prawnych z filozofią i jej zasadniczymi działami problemowymi (w tym ontologią, epistemologią, aksjologią, etyką, logiką) są faktem notoryjnym¹. Oczywiście sama filozofia prawa stanowi integralną część filozofii, wyróżnioną według kryterium przedmiotu analizy i skoncentrowaną na odniesieniu fundamentalnych koncepcji, pojęć i problemów ogólnej filozofii do zagadnień prawnych². W rozważaniach filozoficznoprawnych dominuje zatem perspektywa zewnętrzna oraz krytyczna sposobu rozumienia i pojęciowego ujmowania prawa, co wiąże się z dążeniem do całościowej, istotowej, abstrakcyjnej i zasadniczo absolutnej analizy prawa jako elementu realnej lub idealnej rzeczywistości³. Określone matazałożenia filozoficzne (przede wszystkim ontologiczne i epistemologiczne) lub metodologiczne warunkują zatem przesłanki i sposoby definiowania oraz badania prawa jako pojęcia, idei lub zjawiska⁴.

¹ Zob. np. M. Zirk-Sadowski, *Wprowadzenie do filozofii prawa*, Warszawa 2011, s. 19 i nast., 121 i nast.

² M.E. Mayer, *Rechtsphilosophie*, Berlin 1933, s. 2–4.

³ Por. np. M. Van Hoecke, *Jurisprudence*, [w:] Ch. Berry Gray (red.), *The philosophy of law. An encyclopedia*, vol. I–II, London–New York 2012, s. 459 i nast.; M. Kaufmann, *Rechtsphilosophie*, [w:] E. Hilgendorf, J.C. Joerden (red.), *Handbuch Rechtsphilosophie*, Stuttgart 2017, s. 79 i nast.

⁴ Por. M.E. Mayer, *Rechtsphilosophie*, s. 5 i nast., 24 i nast., 63 i nast.

Podejście filozoficzne, a filozoficzne i metafizyczne w teorii prawa

W historii rozwoju filozofii europejskiej początkowo dominowało podejście, w ramach którego rozważania filozoficzne na temat prawa (jego definiowania, istoty, podstaw obowiązywania, form manifestacji) były częścią określonych systemów lub kierunków filozoficznych (od Platona do Hegla, Marksa i Nietzschego). Koncepcje teoretycznoprawne stanowią w takim ujęciu część danego systemu filozoficznego (np. heglizmu, doktryn prawa natury, w tym tomistycznej koncepcji prawnonaturalnej)⁵. W późniejszym okresie (co najmniej od połowy XIX w.) zaczęło kształtować się nowe podejście. Z jednej strony pojawiły się kierunki teoretycznoprawne o wyrażeniu antymetafizycznych założeń⁶ (np. amerykański lub skandynawski realizm prawniczy: Oliver Wendell Holmes Jr., Karl Llewellyn⁷, Felix Cohen, Karl Olivecrona, Alf Ross⁸) lub inklinacjach (np. kontynentalny pierwotny pozytywizm prawniczy: Rudolf von Ihering, Carl Friedrich Gerber, Karl Bergbohm, Karl Binding, Ernst Rudolf Bierling, Adolf Merkel, Paul Laband, Georg Jellinek, Fritz Stier-Somlo) względnie oparte na minimalizmie filozoficzno-pojęciowym (np. anglosaski pierwotny pozytywizm prawniczy Johna Austina, nawiązujący jedynie implicite do filozoficznej koncepcji utilitaryzmu Jeremy'ego Benthama)⁹. Z drugiej strony już w pierwszej połowie XX w. na tle lub w związku z nowymi kierunkami filozoficznymi nasilił się stopniowy powrót do budowania koncepcji teoretycznoprawnych jako elementu składowego (zasadniczo w słabszej postaci w porównaniu z poprzednimi epokami) przyjętego systemu filozoficznego (np. teorie fenomenologiczne – np. Adolf Reinach, Edmund Husserl, Felix Kaufmann, Max Scheler, teorie egzystencjalistyczne – np. Georg Cohn, Werner Maihofer) lub konsekwencji przyjęcia określonych założeń lub tez filozoficznych¹⁰. W tym ostatnim wypadku zbiór modelowych rozwiązań jest dość złożony i zróżnicowany, obejmując nie tylko szkoły lub kierunki teoretycznoprawne, które wyraźnie, bezpośrednio i spójnie bazują na fundamentalnych założeniach okre-

⁵ Por. np. J. Woleński, *Theory or philosophy of law?*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2023, z. 2, s. 8 i nast.

⁶ Por. np. J. Bjarup, *Scandinavian legal realism*, [w:] Ch. Berry Gray (red.), op. cit., s. 773 i nast.

⁷ Przedstawiciele amerykańskiego realizmu prawniczego bazowali jednak na pewnych założeniach filozofii pragmatyzmu Charlesa Sandersa Peirce'a oraz Williama Jamesa. Zob. np. M. Tebbit, *Philosophy of law. An introduction*, London–New York 2005, s. 23 i nast.

⁸ Trzeba jednak zastrzec, że A. Ross jako czołowy przedstawiciel skandynawskiego realizmu przyjmował w swoich rozważaniach także założenia analitycznej teorii prawa. Zob. np. A. Ross, *Directives and norms*, London 1968, s. 78 i nast.

⁹ Zob. np. A. Verdross, *Abendländische Rechtsphilosophie. Ihre Grundlagen und Hauptprobleme in Geschichtlicher Schau*, Wien 1958, s. 163 i nast., 175 i nast.

¹⁰ J. Wróblewski, *Postawa filozoficzna i afilezoficzna we współczesnej teorii prawa*, „Studia Prawnicze” 1966, z. 13, s. 67 i nast.

ślonych systemów filozoficznych, lecz także te, które powołują się (nie zawsze w sposób spójny i konsekwentny) na założenia lub tezy różnych systemów lub które tworzą swoistą nadbudowę nad nimi, włączając ich elementy do swoich koncepcji. Przykładowo normatywizm Hansa Kelsena bazuje na tezach wynikających z filozofii Immanuela Kanta (np. dualizm bytu i powinności) i neokantyzmu (np. formalna analiza prawa), empiriokrytycyzmu i fenomenologii¹¹, natomiast analityczny pozytywizm prawniczy (*analytical legal positivism*)¹² Herberta L.A. Harta nawiązuje do założeń oksfordzkiej szkoły języka potocznego, stanowiącej część analitycznej filozofii języka.

Powyższe tendencje w zakresie rozwoju zasadniczych modeli stosunku teorii prawa do filozofii pozwalają na postawienie tezy, że niezależnie od biegunowo przeciwstawnych i czystych wzorców postawy filozoficznej i afilozoficznej w prawoznawstwie najczęściej mamy do czynienia z przypadkami mieszanymi lub granicznymi, dla których charakterystyczne są bezpośrednio lub pośrednio nawiązania (pozytywne albo negatywne) do określonych systemów (kierunków) filozoficznych lub ich części¹³. Ponieważ spotykane w teorii prawa rozwiązania hybrydowe lub implikowane w zakresie relacji do zagadnień filozoficznych sięgają (bezpośrednio lub pośrednio) w sposób zewnętrzny do określonych założeń lub tez systemów filozoficznych w celu budowy określonych koncepcji teoretycznoprawnych (co nierzadko przyjmuje postać instrumentalnych, niespójnych lub powierzchownych aplikacji twierdzeń i terminologii filozoficznej), dlatego można twierdzić, że tego rodzaju podejście przyjmuje postać postawy „metafilozoficznej”. Postawa zewnętrznego i zasadniczo fragmentarycznego lub selektywnego stosunku ogólnej teorii prawa lub teorii szczegółowych nauk prawnych do złożonych problemów ontologicznych, epistemologicznych, logicznych, metodologicznych lub aksjologicznych ujawnia się przede wszystkim na płaszczyźnie teoretycznoprawnego badania, rozważania i doboru tych założeń oraz tez systemów filozoficznych, które w ocenie danego teoretyka prawa są najbardziej adekwatne i użyteczne badawczo. Przykładem takiego podejścia są operacje aplikacji pewnych założeń filozoficznych w sferze rozważań na temat istnienia prawa i jego elementów składowych, a w dalszej kolejności – nieistnienia lub nieważności czynności lub aktów konwencjonalnych.

¹¹ Idem, *Krytyka normatywistycznej teorii prawa i państwa Hansa Kelsena*, Warszawa 1955, s. 33–120.

¹² Zob. np. R. Siltala, *Law, truth, and reason. A treatise on legal argumentation*, Dordrecht–Heidelberg–London–New York 2011, s. 113–143.

¹³ Por. J. Wróblewski, *Postawa filozoficzna...*, s. 71 i nast.

Teoria prawa wobec zagadnienia obowiązywania systemu prawa i jego elementów składowych – uwagi na tle paradygmatu dogmatyki prawa administracyjnego

Ogólna teoria prawa (tzw. prawoznawstwo), której określone kierunki lub nurty bazują na założeniach lub tezach systemów filozoficznych albo do nich nawiązują, jest uznawana za metateorię szczegółowych nauk prawnych, czyli tzw. dogmatyki prawa¹⁴. Teorie dogmatyk prawnych (np. teoria prawa administracyjnego) odwołują się *explicite* lub *implicite* do określonych modeli ogólnej teorii prawa (tzw. modeli prawoznawstwa) w celu skonstruowania, wyjaśnienia i stosowania paradygmatycznych założeń i twierdzeń, które rozstrzygają o swoistości i odrębności działów lub gałęzi prawa, oraz powiązanych z nimi zbiorów koncepcji i pojęć¹⁵. Proces dogmatycznej konkretyzacji założeń bazowych ogólnej teorii prawa (tzw. ogólnej macierzy teoretycznej nauki prawa)¹⁶ polega na wyborze i transformacji określonego jej modelu celem jego dostosowania do specyfiki szczegółowej nauki prawnej.

Z punktu widzenia uwarunkowań wewnątrzsystemowych oraz celów zewnątrzsystemowych regulacji administracyjnoprawnej niewątpliwie najbardziej uzasadniony teoretycznie i przydatny praktycznie jest wybór nowoczesnego (wyróżnionego) modelu formalistycznego prawoznawstwa¹⁷ w wersji uwzględniającej osiągnięcia normatywizmu (H. Kelsen) i nowoczesnej analitycznej teorii prawa (H.L.A. Hart) oraz antyformalistyczne uzupełnienia teorii hermeneutycznych i dyskursywno-argumentacyjnych (Arthur Kaufmann, Robert Alexy, Aulis Aarnio, Neil MacCormick, Robert S. Summers)¹⁸. Model ten, po dokonaniu jego krytyczno-korygującego przekształcenia (m.in. ze względu na konieczność przyjęcia bardziej złożonego modelu konkretyzacji norm prawa administracyjnego¹⁹) w kierunku integracji założeń formalistycznych i antyformalistycznych, może być zatem podstawą budowy macierzy teoretycznej

¹⁴ Zob. i por. idem, *Paradygmat dogmatyki prawa a prawoznawstwo*, [w:] M. Zieliński, S. Wronkowska (red.), *Szkice z teorii prawa i szczegółowych nauk prawnych*, Poznań 1990, s. 31 i nast., 42 i nast.

¹⁵ M. Kamiński, *Normy kompetencji administracyjnej i normy merytoryczne ich realizacji jako element paradygmatyczny teorii prawa administracyjnego*, [w:] W. Jakimowicz, M. Krawczyk, I. Niżnik-Dobosz (red.), *Fenomen prawa administracyjnego. Księga jubileuszowa profesora Jana Zimmermanna*, Warszawa 2019, s. 443 i nast.

¹⁶ Por. np. A. Aarnio, *Paradigms in legal dogmatics. Toward a theory of change and progress in legal science*, [w:] A. Peczenik, L. Lindahl, B. van Roermund (red.), *Theory of legal science. Proceedings of the Conference on Legal Theory and Philosophy of Science, Lund, Sweden, December 11–14, 1983*, Dordrecht–Boston–Lancaster 1984, s. 26 i nast.

¹⁷ Por. J. Wróblewski, *Paradygmat dogmatyki prawa...*, s. 44.

¹⁸ M. Kamiński, *Mechanizm i granice weryfikacji sądowoadministracyjnej a normy prawa administracyjnego i ich konkretyzacja*, Warszawa 2016, s. 207 i nast. Por. także: J. Stelmach, *Współczesna filozofia interpretacji prawniczej*, Kraków 1995, s. 47 i nast., 87 i nast., 111 i nast.

¹⁹ Zob. M. Kamiński, *Mechanizm i granice...*, s. 245 i nast.

nauki prawa administracyjnego, w ramach której kluczowe znaczenie mają paradygmaty pojęciowe i koncepcyjne²⁰. W grupie powyższych paradygmatów prymarne znaczenie należy przyznać akceptowanej koncepcji systemu prawnego i jego elementów składowych (akty prawodawcze, przepisy prawne, normy prawne), warunków obowiązywania systemowego, reguł identyfikacji, inkorporacji i derogacji elementów składowych systemu.

Dla paradygmatu dogmatyki prawa administracyjnego charakterystyczne jest ujęcie porządku prawnego jako systemu złożonego z elementów normatywnych (aktów prawodawczych i aktów konkretyzacji prawa oraz przepisów i norm prawnych, w tym także norm jednostkowych)²¹. W rozważaniach teoretycznych dominuje podejście traktujące prawo administracyjne (regulację administracyjnoprawną) jako wydzielony według określonych kryteriów zbiór norm w pionowej i poziomej strukturze systemu prawnego²². Normy administracyjnoprawne (normy prawa administracyjnego), zgodnie z uzasadnionym teoretycznie i najbardziej odpowiadającym istocie prawa administracyjnego podejściem niepredyktywnym (nieredukcjonistycznym), podlegają zasadniczemu podziałowi na normy kompetencyjne i normy merytoryczne²³, co ma fundamentalne znaczenie dla konstruowania i wyjaśniania pochodnych pojęć oraz konstrukcji teoretycznych, w tym koncepcji obowiązywania norm oraz aktów ich konkretyzacji.

W dalszej kolejności konieczne jest podkreślenie, że normy administracyjnoprawne jako ogólne konstrukcje paradygmatyczne mają charakter wtórny względem tekstów aktów prawodawczych i przepisów prawnych (w nawiązaniu do założeń analitycznej teorii prawa normy mogą być traktowane jako zwroty językowe o specyficznej strukturze, znaczeniu i funkcji) oraz – w świetle normatywistycznej koncepcji stopniowej budowy porządku prawnego – jako normy pochodne, także względem tekstów aktów konkretyzacji norm wyższego stopnia (np. aktów prawa miejscowego, aktów generalnych, decyzji administracyjnych)²⁴. Tak rozumiane normy prawa administracyjnego obowiązują jedynie w granicach określonego systemu prawnego (kwestią odrębną jest obowiązywanie samego systemu), a zatem są „ważne” jako element tego systemu

²⁰ Zob. szersze wyjaśnienie: M. Kamiński, *Normy kompetencji administracyjnej...*, s. 449 i nast.

²¹ O ogólnoteoretycznych rozważaniach na temat systemu prawa zob. np. K. Opalek, *Problemy metodologiczne nauki prawa*, Warszawa 1962, s. 158 i nast.; K. Opalek, J. Wróblewski, *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969, s. 114 i nast.; J. Wróblewski, *Modele systemów norm a system prawa*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 1969, t. II, s. 23–28; R. Sarkowicz, J. Stelmach, *Teoria prawa*, Kraków 1998, s. 141 i nast.; L. Leszczyński, *System prawa w ujęciu teoretycznoprawnym*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G – Ius” 2017, t. 64, nr 1, s. 23–39.

²² Szerzej: M. Kamiński, *Prawo administracyjne intertemporalne*, Warszawa 2011, s. 39 i nast., 66 i nast.

²³ Idem, *Mechanizm i granice...*, s. 7 i nast., 33 i nast., 48 i nast., 183 i nast., 245 i nast.

²⁴ Ibidem, s. 245 i nast. Zob. także: M. Kamiński, *Prawo administracyjne...*, s. 66 i nast.

(w ujęciu normatywistycznym – „istnieją powinnościowo”), jeżeli spełniają warunki wyznaczone przez normy tego systemu lub metanormy (reguły) przyjmowane („obowiązujące”) poza systemem (np. Kelsenowska *Grundnorm* lub Hartowska *rule of recognition*). Podejście takie implikuje zatem problem normy najwyższej, która jest granicą systemu norm prawa pozytywnego²⁵. W teorii prawa administracyjnego ograniczenia dogmatycznego podejścia są najczęściej pomijane, co pozwala na analizę zagadnienia obowiązywania norm tylko w ujęciu zrelatywizowanym systemowo.

Akceptacja założeń koncepcyjnych pozytywizmu prawniczego w ujęciu normatywistyczno-analitycznym stanowi podstawę do przyjęcia określonej wersji katalogu warunków systemowego obowiązywania norm administracyjnoprawnych²⁶. W rozważanym zbiorze warunków – po przeprowadzeniu modyfikacji ogólnego modelu teoretycznoprawnego²⁷ – istotne jest wyodrębnienie płaszczyzn obowiązywania formalnego i materialnego norm, a także uwzględnienie możliwości paralelnego rozważania obowiązywania formalnego aktu normodawczego oraz normy przez niego kreowanej (modyfikowanej, derogowanej). Zagadnienie to ma zasadnicze znaczenie dla problematyki będącej przedmiotem niniejszego artykułu.

Filozoficznoprawne i teoretycznoprawne podstawy prawnodogmatycznej koncepcji obowiązywania norm prawa administracyjnego i aktów normodawczych

Na podstawie dotychczasowych rozważań można sformułować wniosek, że przyjęcie nowoczesnego (wyrafinowanego) modelu formalistycznego prawnostwa w wersji uwzględniającej przede wszystkim osiągnięcia normatywizmu i nowoczesnej analitycznej teorii prawa implikuje określone konsekwencje w zakresie sposobu rozumienia porządku prawnego i jego elementów składowych oraz pojmowania ich mocy obowiązującej²⁸.

²⁵ Por. J. Wróblewski, *Obowiązywanie systemowe i granice dogmatycznego podejścia do systemu prawa*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 1986, t. XXXVI, s. 27–29.

²⁶ Zob. szersze uwagi: M. Kamiński, *Prawo administracyjne...*, s. 131 i nast.; idem, *Obowiązywanie prawa administracyjnego procesowego*, [w:] A. Matan (red.), *Postępowania autonomiczne i szczególne. Postępowania niejurysdykcyjne*, seria: System Prawa Administracyjnego Procesowego, t. 4, Warszawa 2017, s. 416–419.

²⁷ Por. J. Wróblewski, *Obowiązywanie systemowe...*, s. 27; M. Kamiński, *Obowiązywanie prawa administracyjnego...*, s. 418–419.

²⁸ Na temat sposobu ujęcia systemu i porządku prawnego oraz miarodajnego modelu konkretyzacji norm prawnych na gruncie teorii prawa administracyjnego zob. szersze rozważania na tle zasadniczych modeli teoretycznoprawnych (wraz z cytowaną tam literaturą): M. Kamiński, *Mechanizm i granice...*, s. 199 i nast., 245 i nast., 452 i nast., 552 i nast. 623 i nast., 654 i nast., 663 i nast. Generalnie system prawny ma charakter dynamiczno-statyczny (złożony), obejmując tak normy ogólne, jak i jednostkowe. W prowadzonych rozważaniach założono – jako wystarczający –

Po pierwsze, norma prawna jest rozważana zasadniczo jako określony zwrot językowy, którego konwencjonalna struktura, powinnościowy sens oraz perswazyjno-dyrektywne funkcje przesądzą o jego swoistości.

Po drugie, zasadnicze ograniczenie analizy normy tylko do płaszczyzny logiczno-językowej nie podważa możliwości rozważania – na gruncie określonych założeń filozoficznoprawnych (np. normatywizmu) – normy jako pierwotnej kategorii ontologicznej „istniejącej” w sferze idealnej powinności (odrębnej od sfery realnego bytu). Norma nie jest wtedy w ujęciu istotowym wypowiedzią językową, lecz powinnościowym sensem aktu woli (*der Sinn eines Willensaktes*) wyrażającego nakazy lub zakazy, którego przedmiotem są zachowania ludzkie. Sensem tego rodzaju aktu jest zatem powinność zachowania się w określonych okolicznościach określonego podmiotu w określony sposób („die Norm [ist] der Sinn eines Aktes, der auf das Verhalten eines anderen gerichtet ist, eines Aktes, dessen Sinn ist, daß sich ein anderer (oder andere) in bestimmter Weise verhalten soll (oder sollen)”)²⁹. Jeżeli zatem normę prawną rozumie się jako kategorię powinnościową (nielingwistycznie), to dopuszczalne jest również uznawanie, że obowiązuje ona („istnieje”) w sferze powinności (niezależnie od tego, że istnieją w sferze realnej określone teksty prawne aktów normodawczych, z których wyprowadza się zwroty językowe wyrażające treść norm), a samo obowiązywanie jest „idealną egzystencją normy” (*die Geltung als ideelle Existenz der Norm*), co jest równoważne twierdzeniu, że norma nieobowiązująca „nie istnieje” (w sferze powinnościowej). Dualizm bytu i powinności oraz pogląd o idealnej egzystencji norm mogą przy tym zostać ograniczone tylko do płaszczyzny walidacyjnej³⁰, co otwiera – na płaszczyźnie logiczno-lingwistycznej – możliwość odrębnej analizy normy jako zwrotu językowego, bez konieczności przyjmowania (na gruncie teoretycznie operatywnych i badawczo przydatnych rozważań dogmatycznych) wysoce spekulatywnych założeń ontologicznych i epistemologicznych normatywizmu. Warto w tym miejscu dostrzec, że o ile Kelsenowska norma jest powinnościowym sensem aktu woli, o tyle w ramach analitycznoprawnego ujęcia może być rozpatrywana jako wyrażony językowo wzór powinnego zachowania³¹. Pomijając zatem odmienność filozoficznych założeń normatywizmu oraz minimalizm

model tożsamości systemu i porządku prawnego (przyjmowany np. przez H. Kelsena) – por. np. W. Lang, *System prawa i porządek prawny*, [w:] O. Bogucki, S. Czepita (red.), *System prawa a porządek prawny*, Szczecin 2008, s. 13 i nast. Na temat modelowania w rozważaniach teoretycznoprawnych zob. np. A. Malinowski, L. Nowak, *Problem modelowania w teorii prawa*, „Państwo i Prawo” 1972, nr 2, s. 86 i nast.

²⁹ Zob. i por. H. Kelsen, *Allgemeine Theorie der Normen*, Wien 1979, s. 2–3, 21–23, 36 i nast., 111 i nast., 116 i nast.

³⁰ Por. uwagi na ten temat: J. Wróblewski, *Norma prawna i problem jej wartości poznawczej*, [w:] H. Groszyk (red.), *Problemy teorii i filozofii prawa*, Lublin 1985, s. 345 i nast.

³¹ Idem, *Zagadnienia teorii wykładni prawa ludowego*, Warszawa 1959, s. 51 i nast., 74 i nast.

filozoficznych założeń analitycznej teorii prawa, ostatecznie również w ujęciu normatywistycznym treść normy podlega opisowej analizie jako wypowiedź normatywna (*ein Soll-Satz*), a zatem w tym zakresie możliwe stają się rozważania lingwistyczne. Takie podejście niewątpliwie eliminuje – przynajmniej na gruncie podejścia dogmatycznego – konieczność każdorazowego przyjmowania niektórych założeń filozoficznych normatywizmu w procesie budowania i analizy paradygmatycznych koncepcji i pojęć teorii prawa administracyjnego.

Po trzecie, pamiętając, że w ramach dogmatycznego podejścia do zagadnienia porządku prawnego i obowiązywania jego elementów składowych dominujące znaczenie należy przypisać analizie logiczno-językowej oraz neopozytywistycznemu modelowi formalistycznemu, konieczne jest przyjęcie koncepcji systemowego obowiązywania norm prawa administracyjnego oraz aktów normodawczych tej gałęzi prawa³².

Po czwarte, na tle specyfiki oraz podmiotowych, przedmiotowych i funkcjonalnych uwarunkowań regulacji administracyjnoprawnej uzasadnione teoretycznie jest dualistyczne rozważanie problematyki obowiązywania tej regulacji zarówno w płaszczyźnie formy (obowiązywanie formalne prawa), jak i w płaszczyźnie treści (obowiązywanie materialne prawa)³³.

Przyjmując, że obowiązywanie systemowe normy prawnej należy rozważać jako sferę istnienia, trwania oraz działania normy w określonym systemie normatywnym (zbiorze norm) prawa pozytywnego, trzeba w dalszej kolejności uwzględnić co najmniej dwie kardynalne płaszczyzny tak pojmowanego obowiązywania. W pierwszej kolejności konieczne jest wyróżnienie płaszczyzny obowiązywania formalnego pojmowanej jako wyznaczona zewnętrznymi kryteriami walidacyjnymi formalna przynależność normy do systemu prawnego. Płaszczyzna formalna obowiązywania jest identyfikowana z istnieniem w systemie prawnym ważnie ustanowionej normy, która nie została z niego usunięta poprzez wydanie aktu znoszącego lub ograniczającego jej obowiązywanie. W ramach takiego ujęcia formalne obowiązywanie normy jest pochodną obowiązywania (prawnego istnienia) określonej formy konkretyzacji prawa, a zatem z chwilą zakończenia procesu formalnego ustanowienia aktu konkretyzacji wynikające z tekstu prawnego tego aktu normy zostają inkorporowane do systemu prawnego, uzyskując formalną moc obowiązującą. W drugiej kolejności należy wyodrębnić płaszczyznę obowiązywania materialnego normy związaną z istnieniem i trwaniem obowiązku jej stosowania lub przestrzegania przez podmioty prawne będące adresatami tego obowiązku. Obowiązywanie materialne wynika zatem z treści normy i wiąże się z możliwością wywoływania przewidzianych w jej dyspozycji skutków prawnych na tle realnych stanów faktycznych odpowiadających jej hipotezie. Sfera mocy wiążącej treści

³² M. Kamiński, *Prawo administracyjne...*, s. 39 i nast., 131 i nast.

³³ Idem, *Obowiązywanie prawa administracyjnego...*, s. 417–419.

normy jest w tym sensie niezależna od jej formalnej przynależności do systemu prawnego, gdyż norma formalnie inkorporowana do porządku prawnego rozpoczyna obowiązywanie materialne dopiero w momencie wejścia w życie, podobnie jak norma formalnie derogowana może zachować moc wiążącą w zakresie swojej treści na podstawie odpowiednich reguł lub zasad intertemporalnych. Metaforyczna formuła stanowiąca o „wejściu w życie” normy (nie tylko generalno-abstrakcyjnej, lecz także indywidualno-konkretnej) wyraża w istocie aktualizację obowiązku przestrzegania lub stosowania treści normatywnej przez jej adresatów (pierwotnych lub wtórnych) oraz uruchomienie procesu bezpośredniego lub pośredniego wyzwalania skutków prawnych. Obowiązywanie materialne normy jest zatem mocą wiążącą jej treści, która objawia się pod postaciami obowiązku przestrzegania norm bezpośrednio wiążących oraz obowiązków stosowania (przez adresatów pierwotnych upoważnionych do konkretyzacji normy) i przestrzegania (przez adresatów wtórnych skonkretyzowanej treści) norm pośrednio wiążących. W związku z powyższym uzasadniona jest teza, że obowiązywanie formalne normy ma charakter zewnętrznormatywny i jest związane z formą prawną ważnego włączenia normy do systemu prawnego (dotyczy zatem „formy normatywnej” utożsamianej z pojęciem „źródła prawa w ujęciu normodawczym”). Z kolei obowiązywanie materialne ma charakter wewnętrznormatywny, gdyż dotyczy treści normy, uwalniając obowiązki przestrzegania lub stosowania tej treści oraz uruchamiając proces bezpośredniego lub pośredniego wywoływania skutków prawnych. W konsekwencji dopuszczalne i uzasadnione teoretyczne jest również wydzielenie dwóch (paralelnych) płaszczyzn obowiązywania aktu prawodawczego ustanawiającego normę na określonym szczeblu systemu prawnego³⁴.

Nieistnienie aktu konkretyzacji (aktualizacji) normy administracyjnoprawnej a zagadnienie jego nieważności

W nawiązaniu do przyjętych założeń teoretycznych można by *prima facie* uznać, że kategoria pojęciowa nieważności powinna być równolegle rozważana w płaszczyznach formalnej i materialnej. Trzeba jednak uwzględnić, że w ujęciu teorii dogmatyki prawa administracyjnego konstrukcja nieważności aktu administracyjnego (czynności administracyjnej) jest utożsamiana przede wszystkim ze sferą materialnego obowiązywania norm jako sankcja wadliwości treści aktu lub czynności organu administracji publicznej³⁵, natomiast zagadnienie kwalifikowanych wad formalnych aktu normodawczego, będących

³⁴ Zob. szersze wyjaśnienie: idem, *Mechanizm i granice...*, s. 258 i nast.

³⁵ Idem, *Nieważność decyzji administracyjnej. Studium teoretyczne*, Warszawa–Kraków 2006, s. 155–164.

konsekwencją naruszenia reguł konstytutywnych³⁶ „ważnego” (tzn. istniejącego na gruncie danego systemu reguł) dokonywania urzędowych czynności konwencjonalnych relewantnych prawnie³⁷ (np. czynności konwencjonalnych wydania decyzji administracyjnej), powinno być rozważane jako problem formalnoprawnego nieistnienia aktu normodawczego, co *eo ipso* skutkuje brakiem zaistnienia (nabycia mocy obowiązującej) normy w systemie prawnym. W ramach takiego ujęcia nieważność jest sankcją wadliwości materialnej (treściowej) aktu normodawczego (mającego kreować normę), który formalnie zaistniał w systemie prawnym na mocy przyjętych w tym systemie reguł konstytutywnych, chociaż nie wywołał skutków prawnych wynikających z jego treści.

Odwołując się do osiągnięć współczesnej filozofii języka oraz koncepcji aktów mowy³⁸ oraz uwzględniając ich aplikację w obszarze filozofii i teorii prawa³⁹, można przyjąć, że brak realizacji wszystkich reguł konstytutywnych⁴⁰, które przesadzają o istocie określonego typu aktu formalnego zmierzającego do konkretyzacji norm wyższego stopnia (czynności aktualizującej treść normatywną) oraz jego zaistnieniu⁴¹ w systemie prawnym (np. czynność wydania decyzji administracyjnej i jej rezultat w postaci aktu formalno-procesowego), implikuje brak jego formalnego istnienia w systemie prawnym (niezależnie od faktycznego zaistnienia czynności psychofizycznych, które mogą stwarzać jedynie pozory dokonania czynności konwencjonalnych doniosłych prawnie), a zatem czynność (ciąg czynności) dokonania aktu tego typu w płaszczyźnie prawnosystemowej nie istnieje.

Naruszenie konwencjonalnoprawnych reguł konstytutywnych (zwanych „regułami sensu czynności konwencjonalnych”⁴² lub „regułami konstrukcji czynności konwencjonalnej”⁴³) dokonywania czynności urzędowych organów administracji publicznej nie prowadzi do nieważności aktu administracyjnego (czynności administracyjnej) – gdyż ta dotyczy oceny skuteczności prawnej treści aktu już zewnętrznie i formalnie „ukonstytuowanego” jako akt administracyjny – lecz do jego nieistnienia formalnoprawnego. Wniosek ten odpowia-

³⁶ Zob. np. S. Czepita, *Reguły konstytutywne a zagadnienia prawoznawstwa*, Szczecin 1996, s. 45 i nast., 70 i nast., 96 i nast., 115 i nast., 144 i nast., 168 i nast.

³⁷ Zob. np. Z. Ziemiński, S. Wronkowska, L. Nowak, M. Zieliński, *Czynności konwencjonalne w prawie*, „Studia Prawnicze” 1972, z. 33, s. 73–99.

³⁸ Zob. J.L. Austin, *How to do things with words*, Oxford 1962, s. 1–163; J.R. Searle, *Speech acts. An essay in the philosophy of language*, Cambridge 1969, s. 33 i nast., 54 i nast., 72 i nast., 131 i nast.

³⁹ Zob. np. S. Czepita, *Reguły konstytutywne...*, s. 11 i nast. 144 i nast., 168 i nast.

⁴⁰ Na temat podziału reguł na konstytutywne i regulatywne zob. np. C. Cherry, *Regulative rules and constitutive rules*, „The Philosophical Quarterly” 1973, vol. 23, nr 93, s. 301–315.

⁴¹ Twierdzenie, że reguły te „tworzą” (konstytuują) przedmiot własnej regulacji, jest metaforycznym uproszczeniem. W istocie reguły te nadają specyficzny (nowy) i konwencjonalny sens pewnym aktom. Por. np. ibidem, s. 312–315.

⁴² Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980, s. 134 i nast.

⁴³ S. Czepita, *Reguły konstytutywne...*, s. 148 i nast.

da teoretycznoprawnemu stanowisku, które lokuje nieważność w sferze treści (a nie formy) zaistniałej czynności konwencjonalnej doniosłej prawnie. Co więcej, pogląd ten może zostać uzgodniony także z pewnymi założeniami normatywizmu, który neguje dyferencjację konsekwencji naruszenia warunków prawnoformalnych i prawnomaterialnych aktu administracyjnego, opowiadając się za jednolitą sankcją nieważności, która odpowiada pojęciu nie-aktu⁴⁴. Jeżeli jednak przyjąć, że warunkiem powinnościowego istnienia normy pochodnej wynikającej z aktu administracyjnego (jako jego normatywny sens) jest ukonstytuowanie tego aktu normodawczego w sferze bytu (zgodnie jednak z wzorcami normatywnymi, co dowodzi względności dualizmu bytu i powinności⁴⁵), to możliwa stanie się analiza zagadnienia nieważności jedynie w sferze norm (idealnej powinności), która odpowiada treści (znaczeniu) powinnościowemu aktów je kreujących. Normatywna perspektywa zewnętrzna i wewnętrzna okazuje się również w tym ujęciu nieodzowna.

W sferze pojęciowo-koncepcyjnej brak jest więc dostatecznych podstaw do wyróżnienia „nieważnych czynności konwencjonalnych” doniosłych prawnie⁴⁶, mogą być natomiast rozważane czynności konwencjonalne, które już w płaszczyźnie zewnętrznej są pozbawione prawnej doniosłości, a więc w sensie prawnokonwencjonalnym (formalnym) nie istnieją (np. tzw. nieakty, pseudodecyzje lub nieistniejące „decyzje administracyjne”). Pojęcie nieważności należy bowiem do płaszczyzny materialnej (treściowej) aktów lub czynności administracyjnych⁴⁷ rozumianych jako formy prawne konkretyzacji lub aktualizacji norm wyższego stopnia. Nie jest więc teoretycznie uzasadnione⁴⁸ – przynajmniej z punktu widzenia historycznego i pojęciowego rozwoju teorii prawa administracyjnego⁴⁹ – rozważanie „prawdziwej nieważności” aktu administracyjnego w płaszczyźnie koncepcji reguł konstytucyjnych czynności konwencjonalnych oraz powracanie do dualizmu formalnej i materialnej nieważności.

Jeżeli więc warunkiem oceny ważności szeroko rozumianego aktu administracyjnego jest jego formalnoprawne istnienie w systemie prawnym, natomiast przesłanką uzyskania przez tego rodzaju akt – jako rezultat pewnego ciągu czynności prawnokonwencjonalnych – cechy przynależności do porząd-

⁴⁴ H. Kelsen, *Über Staatsunrecht. Zugleich ein Beitrag zur Frage der Deliktsfähigkeit juristischer Personen und zur Lehre vom fehlerhaften Staatsakt*, „Zeitschrift für das Privat- und Öffentliche Recht der Gegenwart” 1914, Band 40, s. 66 i nast.

⁴⁵ Zob. np. idem, *Allgemeine Theorie...*, s. 25 i nast., 44 i nast.

⁴⁶ Por. T. Gizbert-Studnicki, *O nieważnych czynnościach prawnych w świetle koncepcji czynności konwencjonalnych*, „Państwo i Prawo” 1975, nr 4, s. 75 i nast.

⁴⁷ M. Kamiński, *Nieważność decyzji...*, s. 155–164.

⁴⁸ Por. np. T. Kielkowski, *Reguły konstytucyjne decyzji administracyjnej a ustawowe przesłanki stwierdzenia jej „nieważności”*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2010, nr 1, s. 27 i nast.

⁴⁹ M. Kamiński, *Nieważność decyzji...*, s. 53 i nast., 110 i nast., 155 i nast.; idem, *Prawidłowość, wadliwość i skuteczność prawna czynności administracyjnoprocesowych*, [w:] A. Matan (red.), *Czynności procesowe w postępowaniu administracyjnym ogólnym*, seria: System Prawa Administracyjnego Procesowego, t. 2, cz. 3, Warszawa 2021, s. 158 i nast.

ku prawnego jest realizacja esencjonalnych reguł prawnych przewidzianych w normach kompetencyjnych i merytorycznych, które normują formę i procedurę wydania aktu normodawczego, to powstaje zasadnicze pytanie o wyznaczenie zbioru tego rodzaju reguł konstytucyjnych o charakterze normatywnym. Na tym tle nasuwają się jednak trudności w sferze teoretycznego i normatywnego rozgraniczenia reguł prawnej konwencjonalizacji i formalizacji⁵⁰ czynności zmierzających do wydania aktu administracyjnego oraz co do zakresu przypisania regułom formalizującym charakteru konstytucyjnego, a więc przesądzającego zaistnienie formalne w systemie prawnym danego aktu jako aktu administracyjnego. Granice między regułami konstytucyjnymi i niekonstytucyjnymi⁵¹ są oczywiście niedookreślone (niewyraźne), co oznacza, że w istocie same są przedmiotem dogmatycznej (lub w ograniczonym zakresie także normatywnej) konwencji.

Nawiązując do koncepcji czynności konwencjonalnych doniosłych prawnie oraz uwzględniając formalno- i materialnoprawną płaszczyznę analizy aktu administracyjnego, w teorii prawa administracyjnego zaproponowano, aby w zbiorze reguł konstytucyjnych dokonywania oraz przypisywania prawnokonwencjonalnego sensu dokonania czynności wydania aktu administracyjnego (utożsamianego w ujęciu modelowym z decyzją administracyjną) wyróżnić determinanty wynikające z norm ogólnej kompetencji administracyjnej i powiązanych z nimi instrumentalnie norm merytorycznych o charakterze formalno-proceduralnym. W ten sposób dokonując odpowiedniej transpozycji założeń dotyczącej zakresów kompetencyjnych⁵² koncepcji A. Rossa⁵³, można przyjąć – co najmniej w płaszczyźnie teorii dogmatyki prawa administracyjnego – określony zbiór reguł konstytucyjnych, które niezależnie od reguł merytorycznych (materialnych) podlegających konkretyzacji w treści aktu administracyjnego warunkują formalne (formalno-procesowe) zaistnienie tego aktu w systemie prawnym. W zbiorze tym w pierwszej kolejności należy wskazać kompetencyjno-podmiotową regułę konstytucyjną określającą typ podmiotu kompetencji publicznoprawnej (np. organ państwowy, organ administracji publicznej, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego), natomiast w drugiej – jeżeli sam prawodawca nie dokona w tym zakresie *explicite* albo *implicite* wyboru lub modyfikacji – te reguły formalne lub proceduralne wydawania aktów administracyjnych, których niezachowanie w świetle naczelných zasad ustrojowych (w tym zasad państwa prawa, legalizmu oraz ochrony wolności i praw podstawowych jednostki) pozbawiłoby akt organu państwowego

⁵⁰ Na ten temat zob. S. Czepita, *Formalizacja i konwencjonalizacja w systemie prawnym*, [w:] O. Bogucki, S. Czepita (red.), op. cit., s. 109–116.

⁵¹ Por. idem, *Czynności konwencjonalne i formalne w prawie a proces prawotwórczy i rola Trybunału Konstytucyjnego*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 12, s. 6 i nast.

⁵² Zob. uwagi na ten temat na tle problematyki norm kompetencyjnych prawa administracyjnego: M. Kamiński, *Mechanizm i granice...*, s. 48 i nast. oraz cytowana tam literatura.

⁵³ A. Ross, op. cit., s. 130 i nast.

(będącego co najmniej adresatem ogólnej normy kompetencyjnej⁵⁴) przymiotu istniejącego w sensie formalnym elementu systemu prawnego.

O ile konstytutywność podmiotowej reguły kompetencyjnej nie budzi wątpliwości, o tyle tego rodzaju kwalifikacja reguł formalno-proceduralnych, które dotyczą sposobu lub warunków dokonania czynności konwencjonalnych, może być przedmiotem teoretycznych dyskusji i zastrzeżeń. W ramach prawnodogmatycznego ujęcia konieczne jest przyjęcie podejścia uwzględniającego nie tylko obowiązujące rozwiązania normatywne, lecz także akceptowaną powszechnie praktykę w miarodajnym kręgu dyskursu prawniczego. Uzasadniony w tym kontekście jest pogląd, że tylko rażące lub całkowite naruszenia reguł formalno-proceduralnych, które gwarantują elementarne prawa partycypacyjne lub informacyjne adresatów aktu, pozwalają na uznanie⁵⁵, że czynność wydania aktu nie doszła do skutku, a zatem wydany „akt” nie istnieje w sensie formalnoprawnym jako akt administracyjny (jest „nieaktem”). Konstytutywny charakter będą zatem miały jedynie pewne fragmenty treściowe lub konsekwencje (np. interpretacyjne) wynikające z powyższych reguł. Można do nich zaliczyć reguły nakazujące: prowadzenie postępowania (procedury) z udziałem co najmniej jednego podmiotu, który może być adresatem aktu; procesowe uzewnętrznienie treści aktu względem co najmniej jednego podmiotu (co oczywiste – żyjącego lub istniejącego); nadanie wydanemu aktowi zewnętrznych znamion formalno-procesowych w takim zakresie, w jakim co najmniej jeden podmiot może dokonać intersubiektywnie weryfikowalnej identyfikacji woli organu państwa uczynienia go adresatem tego aktu⁵⁶. Katalog ten nie jest zamknięty, a jego skład może podlegać odpowiedniej modyfikacji w zależności od kategorii aktów administracyjnych, przede wszystkim w odniesieniu do aktów niejurysdykcyjnych (np. aktów prawodawczych, aktów generalnych).

Uwagi końcowe

Podsumowując przeprowadzoną analizę, należy jeszcze raz podkreślić konstrukcyjną i praktyczną przydatność wprowadzenia pojęciowej dystynkcji między nieistnieniem i nieważnością aktu administracyjnego. O ile ta pierwsza kategoria dotyczy płaszczyzny formalnej aktu administracyjnego (akt jako forma konkretyzacji norm wyższego stopnia), o tyle druga odnosi się do jego płaszczyzny materialnej pojmowanej jako treść, z której rekonstruowana jest

⁵⁴ Por. np. art. 1 pkt 1 i 2 w zw. z art. 5 § 2 pkt 3–6 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 572).

⁵⁵ Można zatem dostrzec w tym zakresie nawiązanie do Hartowskiej *rule of recognition* jako metareguły względem reguł zmiany i reguł proceduralnych.

⁵⁶ Zob. M. Kamiński, *Stwierdzenie nieważności orzeczenia administracyjnego*, [w:] T. Woś (red.), *Postępowanie administracyjne*, Warszawa 2017, s. 560 i nast.

norma pochodna. Kategoria formalnego istnienia aktu nawiązuje do zewnętrzno-systemowej (aczkolwiek relewantnej normatywnie) sfery czasoprzestrzennego dokonania określonego typu czynności konwencjonalnej, której rezultat w postaci aktu normodawczego (np. decyzji administracyjnej) może uzyskać przynależność prawnosystemową (formalną moc obowiązującą). Brak spełnienia esencjonalnych warunków konwencjonalno-normatywnych (kompetencyjno-podmiotowych lub kompetencyjno-proceduralnych) dokonania czynności określonego normatywnie typu pociąga za sobą prawną niemożność przypisania tej czynności znaczenia prawnego oraz konsekwencji prawnokonwencjonalnych wydania aktu. W tym sensie czynności te i ich rezultaty nie istnieją w ujęciu prawnosystemowym jako formalnoprawne czynności i akty. Płaszczyzna treściowa (normodawcza) może być natomiast rozważana w odniesieniu do istniejącego formalnie w systemie prawnym (a więc obowiązującego formalnie) aktu. Dopiero w tej płaszczyźnie (wewnętrznej, materialnej) dokonuje się kwalifikacji prawnojakościowej ważności aktu, a więc oceny, czy i w jakim zakresie akt ten (formalnie przynależący do systemu prawnego) ze względu na wady treściowe (bezpośrednio dotyczące normy, która miała zostać lub została przez niego wykreowana) jest pozbawiony skuteczności prawnej z mocy samej ustawy (nieważność *ipso iure*) albo podlega unieważnieniu (z mocą *ex tunc* albo *ex nunc*) w przewidzianej normatywnie procedurze weryfikacji⁵⁷.

Wykaz literatury

- Aarnio A., *Paradigms in legal dogmatics. Toward a theory of change and progress in legal science*, [w:] A. Peczenik, L. Lindahl, B. van Roermund (red.), *Theory of legal science. Proceedings of the Conference on Legal Theory and Philosophy of Science, Lund, Sweden, December 11–14, 1983*, Springer Science & Business Media, Dordrecht–Boston–Lancaster 1984.
- Austin J.L., *How to do things with words*, Oxford University Press, Oxford 1962.
- Bjarup J., *Scandinavian legal realism*, [w:] Ch. Berry Gray (red.), *The philosophy of law. An encyclopedia*, vol. I–II, Taylor & Francis, London–New York 2012.
- Cherry C., *Regulative rules and constitutive rules*, „The Philosophical Quarterly” 1973, vol. 23, nr 93.
- Czepita S., *Czynności konwencjonalne i formalne w prawie a proces prawotwórczy i rola Trybunału Konstytucyjnego*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 12.
- Czepita S., *Formalizacja i konwencjonalizacja w systemie prawnym*, [w:] O. Bogucki, S. Czepita (red.), *System prawny a porządek prawny*, Wyd. Nauk. US, Szczecin 2008.
- Czepita S., *Reguły konstytucyjne a zagadnienia prawoznawstwa*, Wyd. Nauk. US, Szczecin 1996.
- Gizbert-Studnicki T., *O nieważnych czynnościach prawnych w świetle koncepcji czynności konwencjonalnych*, „Państwo i Prawo” 1975, nr 4.

⁵⁷ Ibidem, s. 558 i nast. Zob. także M. Kamiński, *Nieważność decyzji...*, s. 242 i nast.; idem, *Prawidłowość, wadliwość...*, s. 162 i nast.

- Kamiński M., *Mechanizm i granice weryfikacji sądownoadministracyjnej a normy prawa administracyjnego i ich konkretyzacja*, C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Kamiński M., *Nieważność decyzji administracyjnej. Studium teoretyczne*, Wolters Kluwer/Zakamycze, Warszawa–Kraków 2006.
- Kamiński M., *Normy kompetencji administracyjnej i normy merytoryczne ich realizacji jako element paradygmatyczny teorii prawa administracyjnego*, [w:] W. Jakimowicz, M. Krawczyk, I. Niżnik-Dobosz (red.), *Fenomen prawa administracyjnego. Księga jubileuszowa profesora Jana Zimmermanna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Kamiński M., *Obowiązywanie prawa administracyjnego procesowego*, [w:] A. Matan (red.), *Postępowania autonomiczne i szczególne. Postępowania niejurysdykcyjne*, seria: System Prawa Administracyjnego Procesowego, t. 4, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Kamiński M., *Prawidłowość, wadliwość i skuteczność prawna czynności administracyjnychoprosowych*, [w:] A. Matan (red.), *Czynności procesowe w postępowaniu administracyjnym ogólnym*, seria: System Prawa Administracyjnego Procesowego, t. 2, cz. 3, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Kamiński M., *Prawo administracyjne intertemporalne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Kamiński M., *Stwierdzenie nieważności orzeczenia administracyjnego*, [w:] T. Woś (red.), *Postępowanie administracyjne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Kaufmann M., *Rechtsphilosophie*, [w:] E. Hilgendorf, J.C. Joerden (red.), *Handbuch Rechtsphilosophie*, J.B. Metzler, Stuttgart 2017.
- Kelsen H., *Über Staatsunrecht. Zugleich ein Beitrag zur Frage der Deliktsfähigkeit juristischer Personen und zur Lehre vom fehlerhaften Staatsakt*, „Zeitschrift für das Privat- und Öffentliche Recht der Gegenwart” 1914, Band 40.
- Kelsen H., *Allgemeine Theorie der Normen*, MANZ Verlag, Wien 1979.
- Kielkowski T., *Reguły konstytucyjne decyzji administracyjnej a ustawowe przesłanki stwierdzenia jej „nieważności”*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2010, nr 1.
- Lang W., *System prawa i porządek prawny*, [w:] O. Bogucki, S. Czepita (red.), *System prawa a porządek prawny*, Wyd. Nauk. US, Szczecin 2008.
- Leszczyński L., *System prawa w ujęciu teoretycznoprawnym*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G – Ius” 2017, t. 64, nr 1.
- Malinowski A., Nowak L., *Problem modelowania w teorii prawa*, „Państwo i Prawo” 1972, nr 2.
- Mayer M.E., *Rechtsphilosophie*, Verlag von Julius Springer, Berlin 1933.
- Opalek K., *Problemy metodologiczne nauki prawa*, PWN, Warszawa 1962.
- Opalek K., Wróblewski J., *Zagadnienia teorii prawa*, PWN, Warszawa 1969.
- Ross A., *Directives and norms*, Routledge and Kegan Paul Ltd., London 1968.
- Sarkowicz R., Stelmach J., *Teoria prawa*, Wyd. UJ, Kraków 1998.
- Searle J.R., *Speech acts. An essay in the philosophy of language*, Cambridge University Press, Cambridge 1969.
- Siltala R., *Law, Truth, and reason. A treatise on legal argumentation*, Springer, Dordrecht–Heidelberg–London–New York 2011.
- Stelmach J., *Współczesna filozofia interpretacji prawniczej*, Wyd. UJ, Kraków 1995.
- Tebbit M., *Philosophy of law. An introduction*, Routledge, London–New York 2005.
- Van Hoecke M., *Jurisprudence*, [w:] Ch. Berry Gray (red.), *The philosophy of law. An encyclopedia*, vol. I–II, Taylor & Francis, London–New York 2012.
- Verdross A., *Abendländische Rechtsphilosophie. Ihre Grundlagen und Hauptprobleme in Geschichtlicher Schau*, Springer Verlag, Wien 1958.
- Woleński J., *Theory or philosophy of law?*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2023, z. 2.

- Wróblewski J., *Krytyka normatywistycznej teorii prawa i państwa Hansa Kelsena*, PWN, Warszawa 1955.
- Wróblewski J., *Modele systemów norm a system prawa*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 1969, t. II.
- Wróblewski J., *Norma prawna i problem jej wartości poznawczej*, [w:] H. Groszyk (red.), *Problemy teorii i filozofii prawa*, Wyd. UMCS, Lublin 1985.
- Wróblewski J., *Obowiązywanie systemowe i granice dogmatycznego podejścia do systemu prawa*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 1986, t. XXXVI.
- Wróblewski J., *Paradygmat dogmatyki prawa a prawoznawstwo*, [w:] M. Zieliński, S. Wronkowska (red.), *Szkice z teorii prawa i szczegółowych nauk prawnych*, Wyd. Nauk. UAM, Poznań 1990.
- Wróblewski J., *Postawa filozoficzna i afilozoficzna we współczesnej teorii prawa*, „Studia Prawnicze” 1966, z. 13.
- Wróblewski J., *Zagadnienia teorii wykładni prawa ludowego*, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1959.
- Ziemiński Z., *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, PWN, Warszawa 1980.
- Ziemiński Z., Wronkowska S., Nowak L., Zieliński M., *Czynności konwencjonalne w prawie*, „Studia Prawnicze” 1972, z. 33.
- Zirk-Sadowski M., *Wprowadzenie do filozofii prawa*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.

Summary

Concepts of non-existence and invalidity of administrative acts in the light of their philosophical and legal assumptions

Keywords: philosophy of law, theory of law, validity of the legal system and norms of administrative law, formal and material validity of an administrative act, non-existence and invalidity of an administrative act.

The purpose of this article is to examine the philosophical and legal foundations and premises of the basic concepts of inexistence (non-existence) and invalidity of administrative acts. The analysis covers the basic initial questions that are the basis for the construction of the concepts of non-existence and invalidity in administrative law, including, first of all, the validity of the legal system and its components, the formal and material (substantive) validity of administrative acts, and the validity of administrative legal norms and acts of their concretisation. As a result of the theoretical considerations carried out, conclusions are drawn on the philosophical and legal assumptions of the concepts of formal-legal non-existence and material-legal invalidity of an administrative act. The distinction between the formal non-existence and the substantive invalidity of an administrative act is justified in the light of the concepts of constitutive rules and conventional acts, and the dualistic division of legal rules into primary and secondary rules.